

СТАНОВИЩЕ

от проф. д-р Недялка Видева за дисертацията на Корделия Олаумни на тема

ЕТИЧЕСКА ПЕРСПЕКТИВА НА ГЕННОТО ИНЖЕНЕРСТВО И ЕКСПЕРИМЕНТИРАНЕТО С ХОРА

Госпожа Корделия Олаумни е зачислена в задочна платена докторантура със заповед № РД 20-1456/17.11.2009 г. и е отчислена с право на защита със Заповед № РД 20-1595/16.12.2013 г., считано от 16.11.2013 г. Тя е положила задължителните изпити, предвиждани в плана за обучението ѝ.

Темата на нейния дисертационен труд е *Етическа перспектива на генното инженерство и експериментирането с хора*. Най-напред бих искала да отбележа актуалността на проблема, към която се е насочила докторантката. Тази област не е разработена в България, а също така и в Нигерия, страната от която Госпожа Корделия Олаумни идва. В развитите страни тя обаче от дълги години е във фокуса на вниманието на етиците. Трябва да отбележа също така, че темата е интердисциплинарна и нейното изследване предполага притежаването на определени знания от различни научни области. Като най-важни за разработваната тема могат да бъдат посочени биология, медицина, медицински технологии, философия, етика, биоетика и други.

Искам да отбележа, че изборът на докторантката да се насочи към разработването на тази тема е напълно самостоятелен.

Предложеният за защита текст е в обем от 150 страници, включващи и *Списък* на използваната литература, съдържащ над 90 заглавия и интернет сайтове. Цитирането е непосредствено след всяка глава. Като недостатък на този тип цитиране виждам в това, че са посочени мястото и годината на издаването, но не винаги точната страница на цитирания пасаж.

В началото на дисертационния труд откриваме научната биография на авторката и публикациите, които имат отношение към неговата проблематика. Отбелязвам специално това, защото не е обичайна практика.

Ще започна с това, че работа е добре структурирана и е изградена от *Въведение*, шест глави и *Критическа оценка и заключение*. В главите са обособени параграфи, като названието на всеки един от тях насочва към неговото съдържание.

Въведението стегнато представя постановката на проблема, изследователските въпроси, формулирането на основните тези, целта на изследването и неговата методология.

Госпожа Корделия Олаумни формулира два фундаментални проблема, които са провокирали изследването ѝ. Това са, от една страна, моралните проблеми, които са породени от развитието на човешко генно инженерство и експериментите с хора и, от друга страна, самото развитие на тези области на науката. Още тук ясно проличават двата „пласта“, които изграждат нейното изследване и съответно текста на нейния дисертационен труд.

Докторантката съвсем резонно представя в работата си историята и „прогреса“ на генното инженерство, а след това и експериментите с хора, които развитието на технологиите позволява. Тази история авторката представя не само от историческа гледна точка, но и, така да се каже, от географска. Тя дава изобилна информация за развитието генното инженерно и технологиите за неговото прилагане в различни европейски, азиатски, американски и африкански страни. Те не са подбрани случайно. Критериите са два. Първо, самото развитие на генното инженерство. На второ място, това е мрежата от механизми за регулирането му. Госпожа Корделия Олаумни посочва, че едва през 1977 г. правителството на САЩ обръща сериозно внимание на въпросите за безопасността при развитието и използването на генното инженерство. Тя посочва най-важните техники за минимизиране на биозаплахите като откроява два основни подхода при тяхното ограничаване. Тя ги квалифицира като на методи за физическо и биологическо ограничаване. Най-същественото при физическото ограничаване е да се гарантира ограничаването на всякакви потенциално опасни микроорганизми чрез използване на проектирани по определен начин лаборатории, оборудвани със специални вентилационни системи. Най-същностното за биологическото ограничаване е, че приемните организми, използвани при опитите се изтощават или осакатяват, като целта на предприеманите

манипулации е те да не могат да оцелеят извън условията на специализираните лаборатории.

За докторантката особено важни жалони по пътя на регулирането на генното инженерство са Първа Конференция в Асиломар / Конференция Гордън, която се провежда в периода 22 – 24 юни 1973 г. в конферентния център Асиломар в Пасифик Гроув, щата Калифорния. като Най-важното решение, което се приема на тази среща е налагането на мораториум върху две от фазите на ДНК изследванията.

Втора конференция в Асиломар, която се провежда в периода 24-27 февруари 1975 г., приема решение за отмяна на доброволния мораториум.

Госпожа Корделия Олаумни си дава ясна сметка, че да бъде разбрано и оценено едно или друго решение и действие в областта на генното инженерство в отделните страни, трябва да се познава контекста. Както тя пише „За да бъде разбрана позицията на отделните страни към биотехнологиите и генното инженерство, се налага да се познава тяхната уникална история, форма на управление, икономика и култура.“(Автореферат, с.25). Затова тя прави своеобразна „екскурзия“, целта на която е да покаже тъкмо исторически сложилите се обстоятелства в много от страните – Сингапур, Исландия, Япония, Индия, Англия, Германия, САЩ, Нигерия и т. н..

Докторантката представя и позициите на световни организации като ООН, Световната банка, Световната търговска организация и Търговската банка и тяхната готовност да подкрепят и финансират проекти в сферата на генното инженерство.

Според мен, абсолютно правилна е позицията на госпожа Корделия Олаумни преди да разгледа етическите проблеми, свързани с генното инженерство, да бъде накратко изложено, в най-стегнат вид, какво представлява самото то. На това е посветена първата глава от дисертационния труд, която е озаглавена „*Въведение в гените, генната терапия и генното инженерство*“. В *Автореферата* тази проблематика е обобщено представена в частта „*Научни основи на човешкото генно инженерство*“ (Виж *Автореферат*, с.16).

На с.с.10-11 от *Автораферата* са формулирани изследователските въпроси, на които докторантката трябва да отговори, за да очертае собствената си позиция по отношение на генните изследвания и експериментите в тях. Тя се опитва да формулира много от тях, като целта ѝ е да покаже трудностите, през които изследователите трябва да

преминат. Такива въпроси са: Какво е генно инженерство? Какво е експериментиране с хора? Има ли определени процедури за провеждане на изследвания в генното инженерство и придържат ли се изследователите към тях? Надвишават ли ползите от генното инженерство рисковете, свързани с него? Какви са ценностите на генното инженерство и до каква степен са аксиологически приемливи и епистемологически значими? и още много други(Виж по-подробно *Автореферата*, с.10)

След очертаването на кръга от въпроси, чийто отговор ще се опита да даде предприетото изследване, госпожа Корделия Алаумни формулира тезите, които тя лансира и доказва в дисертацията си. На с.12 от *Автореферата* и на с. 18 от *Дисертацията* те са представени лаконично:

1. „Нашата теза е, че моралните проблеми, свързани с генното инженерство и експериментирането с хора, имат достатъчен превес – индивидуално и кумулативно – над обещаващите ползи от тази технология, идеологически основана на капитализма.

2. Отстояваме и тезата, че въпреки тази капиталистическа основа на генното инженерство, човешката генна технология все пак може да бъде морално просветена, така че да стане благо, а не проклетие за човечеството.“

Централно и за двете тези е обвързването на моралните „недостатъци“ на генното инженерство с идеологията на капитализма.

Госпожа Корделия Алаумни представя и опасенията, възраженията и критиките срещу генното инженерство от морална гледна точка, като посочва и идеологията, върху която те почиват. Тя се спира върху възраженията към генното инженерство като цяло, критиката от религиозна гледна точка и възраженията от светска гледна точка. Докторантката специално поставя проблема за справедливостта и равенството и обвързва тези две категории с терапиите, основани на развитието на генното инженерство.

Един от централните изводи, до които авторката достига (въпреки резервите и акцентирането върху моралните опасения) е, че „потенциалните ползи от генната терапия са огромни и въпреки разочарованието от твърде скромния първоначален успех, както соматичната, така и зародишната терапии неминуемо ще продължат да бъдат предмет на интензивна изследователска дейност. Ясно е, че етическите проблеми са от огромна

важност в медицинската генетика. Всяко ново откритие носи нови предизвикателства и повдига нови дилеми, за които обикновено няма прости отговори.“ (Виж *Автореферата*, с 59)

Нямам въпроси към докторантката.

Нямам общи публикации с нея.

Авторефератът представя коректно съдържанието на дисертационния труд, макар да не следва неговата структура.

Госпожа Корделия Алаумни има девет публикации по темата на дисертационното изследване и доколкото мога да преценя те са публикувани в сериозни издания.

Заключение: Достоинствата на предлагания за защита дисертационен труд на тема **ЕТИЧЕСКА ПЕРСПЕКТИВА НА ГЕННОТО ИНЖЕНЕРСТВО И ЕКСПЕРИМЕНТИРАНЕТО С ХОРА** отговаря на общоприетите стандарти за присъждане на образователната и научна степен *доктор* и това ми дава основания да предложа на уважаемите членове на научното жури без колебание да я присъдят на госпожа Корделия Алаумни.

14.01.2017 г.

София

(проф. д-р Недялка Видева)